

СТИЛСКЕ ФИГУРЕ

Антика: тропи и фигуре. Тропи (гр. *tropos* – обрт) – замјена ријечи другом која се користи у пренесеном значењу; фигуре – промјене које се тичу додавања, одузимања, премјештања.

Врло условна класификација: фигуре дикције, фигуре ријечи, фигуре конструкције и фигуре мисли.

Фигуре дикције (лат. *dictio* – казивање, говор, начин говора, изговор) – дјеловање им се заснива на гласовним ефектима и понављањима: **алитерација, анафора, антиметабола, асонанца, епифора, етимолошка фигура, игра ријечима, ономотопеја, параномазија, симплоха...**

Фигуре ријечи или тропи – промјена основног значења ријечи, употреба у пренесеном значењу: **амфиболија, епитет, игра ријечима, катахреза, метафора, метонимија, поређење, симбол, синегдоха...**

Фигуре конструкције – односе се на поредак ријечи: **анадиплоза, асиндетон, елипса, хијазам, хистерон-протерон, инверзија, оксиморон, плеоназам, полисиндетон, зеугма...**

Фигуре мисли (блиске фигурама ријечи) – односе се на шири смисао онога што је речено: **алегорија, алузија, амблем, антитеза, апострофа, еуфемизам, градација, хипербола, иронија, литота, перифраза, персонификација, прозопопеја, реторско питање, синестезија, словенска антитеза...**

Неки додају и пету групу, фигуре дискурса – поступци који утичу на облик, композицију и смисао читавог исказа: екфраза, калиграм, опис, понављање, портрет, пословица...

Поређење (компарација): фигура којом се појаве доводе у однос сличности.

Елементи: два поредбена корелата, 1) појава која се пореди (упоређено), 2) појава са којом се пореди (упоређујуће), 3) заједничко својство (трећи у поређењу, *tertium comparationis*), 4) компаративни члан (везник *као*, предлог *попут*, придјевни *сличан, налик*, прилози *слично, исто*, глаголи *личити, наликовати*).

Јунак је храбар као лав. (Сличност – идентичност и разлика; укључује супротстављање.)

Као златне токе крвљу покапане / Доле сунце пада за гору, за гране. (Ђ. Јакшић)

Може се проширити, чак и обухватити цијелу лирску пјесму – **развијено поређење**.

У *Илијади* и *Одисеји* – **хомеровско поређење**: појава са којом се пореди разубјена је, па готово постаје заокружена цјелина.

Посебан облик је **негативно поређење** или **словенска антитеза**.

Модел је: није А него Б.

Што се б'јели у гори зеленој?
Ал' је снијег, ал' су лабудови?
Да је снијег већ би окопнио,
Лабудови већ би полетјели;
Нит' је снијег, нит' су лабудови,
Него шатор аге Хасан-аге.
(„Хасанагиница“)

Два су бора напоредо расла,
Међу њима танковрха јела;
То не била два бора зелена,
Ни међ' њима танковрха јела,
Већ то била два брата рођена:
Једно Павле, а друго Радуле,
Међу њима сестрица Јелица
(„Бог ником дужан не остаје“)

Јакобсон: то је „оповргавање метафоричког стања у корист фактичког стања“.

Контраст (лат. contra stare – стајати насупрот) или **антитеза** (грч. antithesis – супротност): супротстављање двију или више ријечи или појмова супротног или уочљиво различитог значења.

Могу се разликовати логичке или појмовне (нпр. исток и запад) и историјске (нпр. Исток и Запад).

Антитезе појмова (честе у пословицама): „Сит гладноме не вјерује“; антитезе реченица: „Ја босиљак сијем, мени пелен ниче“.

*Дао бих све а ништа немам. (Р. Драинац)

Хијазам (према облику слова Х) – чланови антитезе распоређени су обрнутим редом.

Антиметабола: два члана антитезе, оба се јављају у обје реченице, али у другој мијењају синтаксичку функцију.

„Који се подиже, понизиће се, а који се понижује, подигнуће се.“ (*Јеванђеље по Матеју*)

О грађанском друштву: „они који у њему раде не зарађују, а који зарађују не раде“ (Маркс и Енгелс).

„Ја сам твој, ти си моја“.

Контраст се може развити, и ту се чува паралелизам у свим дјеловима оба члана („Марко Краљевић и Муса Кесеџија“).

Метафора (гр. пренос): именовањем једног појма упућује се на други који је са именованим у односу сличности. Значење једне ријечи преноси се из једне области у другу.

Назива се и скраћеним поређењем (Квинтилијан).

„Борац је лав“.

„По дрвећу виси месечине вео“ (А. Шантић).

„Свијет је позорница“, „ти си моје сунце“ (а и у увредама), „гори небо“ (ту је метафоричан глагол); „муњевит шут“ (придјев).

Реализована метафора: „Милујемо далека брда / и ледене горе, благо, руком“ (М. Црњански).

Метонимија (гр. замјена имена): именовањем једног појма означава се други који је са именованом у логичкој вези.

„Живи од десет прстију.“ (средство умјесто радње)

Важно: метафора – однос сличности; метонимија – логичка веза.

Практичан савјет: метафора се може развити у поређење, метонимија не.

Јакобсон: парадигматска и синтагматска оса језика, селекција и комбинација. Метафора – парадигматски односи (у одсутности), метонимија – синтагматски односи (у присутности, у сусједности).

„Од колијевке па до гроба“.

„Кад устане кука и мотика“ – средство умјесто онога ко ради; „читам Андрића“ – аутор умјесто дјела; „упућена је порука Београду“ – сједиште умјесто институције; „црвено-бели“ – за играче у таквим дресовима; „Обуче се лијепа дјевојка / све у свилу и жежено злато“ – материјал умјесто предмета; „Ево ти мој мобилни, па ме позови“ – умјесто броја мобилног.

Катахреза (гр. злоупотреба, крива употреба): метафора од нужде – не постоји име, па се користи сликовит израз.

Нога од стола, грлић од флаше, глава купуса, крило авиона.

Честа у називима у новијој технологији: миш, вирус, прозор, кликнути, скинути, сурфовати...

Такође: метонимија од нужде.

Попити чашу воде, појести тањир чорбе.

Катахреза је и погрешна употреба, гдје се противрјечи слици или логици: „У нашој земљи сваки камен натопљен је крвљу њених синова“; „Одликовао се многим манама“; „Угаси музику“.

Подврста метонимије је синегдоха.

Синегдоха (гр. заједничко узимање, корелација): замјењивање појмова по количини и обиму значења.

Дио умјесто цјелине (*pars pro toto*): „дивне ли га очи оплакаше / дивна ли га уста ожалише“ (Његош); стекао је кров над главом; има осамнаест љета.

Цјелина умјесто дијела (*totum pro parte*): „Око ногу куном постављене“.

Једнина умјесто множине: „По ливади цвијет расцватио“.

Множина умјесто једине: „Она паде мору у дубине“.

Јединка умјесто врсте: „Вук длаку мења, али не и ћуд“.

Персонификација (лат. *personificatio* – отјеловљење): када се неживом дају особине живог, односно кад се појавама, животињама, биљкама дају људске особине. То је фигура којом се оживљавају појаве.

„Пучина плава спава“ (А. Шантић); „Ливада крај реке сања“ (Д. Максимовић); „Мре потоња светлост“ (Ј. Дучић); „Љут јатаган о појасу режи“ (И. Мажуранић).

Ако персонификоване појаве проговоре, то је **прозопопеја**: појаве, предмети, животиње, одсутне и ишчезле особе добијају ријеч.

Честа у алегоријама; у баснама говоре животиње, у бајкама и предмети (нпр. огледало у „Снежани“, колац у „Златној јабуци и девет пауница“), у епици нпр. Шарац, Јабучило, у вицевама златна рибица, итд; сунцокрети говоре у истоименој Дучићевој пјесми.

Кад се метафора осамостали и прошири на цијелу слику или цијелу радњу настаје алегорија.

Алегорија (гр. пренесен говор): именовањем и развијањем слике одређене појаве, уз грађење контекста који има логичност и у дословности, мисли се на нешто друго.

„Имао сам од злата јабуку / па ми данас паде у Бојану“ („Зидање Скадра“).

„Спуштавах се ја на ваше уже / умало се уже не претрже“ (Његош).

„Једна ластва не чини прољеће“; „Прави ражањ, а зец у шуми“. „Долап“ М. Ракића.

Честа у сатиричној књижевности: „Вођа“ (Р. Домановић), „Гуливерова путовања“ (Џ. Свифт), „Животињска фарма“ (Џ. Орвел).

Кад се читав текст може читати на тај начин, то је жанр алегорије.

Ако збивање у тексту само у цјелини упућује на неко друго збивање, а не морају се подударати појединости, то је **парабола** – ту се наглашава морални садржај. Библијске параболе, рецимо, о птицама (чије је значење: Бог се стара о свима), или о расипноме сину.

Епитет (гр. додатак, придјев): ријеч која стоји уз именицу, глагол или придјев и додаје се да би се нешто конкретније означило.

„Од злата јабука“; „танана невјеста“.

Кад стоји уз именицу, не поклапа се са атрибутом.

Ваља разликовати: атрибут ближе одређује појам ограничавајући и прецизирајући значење – камени зид, брзи воз, школска зграда, двоспратна кућа, трећи човјек, моја сестра; епитет наглашава особину како би се повећала емотивна везаност за појаву, сугерише специфично виђење.

Нпр: јабука је „од злата“ – епитет је не издваја по особини (да, рецимо, није од гвожђа или бронзе), већ даје лични суд, осјећање; филигрански плочници.

Правило за разликовање: атрибут је нужни придјев – ако се издвоји, реченица остаје непотпуна, мијења се смисао: Тихи океан (атрибут га издваја од осталих океана, рецимо, Индијског); епитет ако се издвоји, реченица остаје потпуна, једино може бити ослабљена: „пловили су тихим океаном“.

Нпр: вунени џемпер и „Вунена времена“ (Г. Ђого).

Стара реторика га је сматрала „украшним придјевом“.

Ефекат се некад постиже **ријетким епитетом**: „упознах у граду колонијалну Хану“ (О. Давичо).

Синестезијски епитет: осјети једнога чула квалификују се појмовима који означавају особине осјета неког другог чула.

У психологији, синестезија: са-осјет, секундарни осјет који настаје дражењем једног чула, при чему се не изазива само одговарајући осјет, већ и осјет другог чула.

„Слан и модар мирис“ (Ј. Дучић); „медни глас сирена“ (Хомер); „мириси ко поља зелени, слатки ко обое“ (Ш. Бодлер). За симболисте – елемент поетике.

И у свакодневном говору: свијетли и тамни тонови, топле и хладне боје; ледена тишина.

Некад се гомилају епитети: „О дивна, о драга, о слатка слободо“ (И. Гундулић). Опасност од преласка у китњаст и сентименталан стил.

За често коришћене епитете кажемо да су банални: бистри поток, умилни пој славуја (важи и за друге фигуре). Од њих се разликују стални епитети.

Стални епитет: епитети који се увијек додају истом појму као његово нераздвојиво обиљежје: „брзоноги Ахилеј“, „кровоока Хера“, „ружопрста зора“ (Хомер); вјерна љуба, бритка сабља, ноге лагане, бијела вила, стара мајка.

Некад се употребљава иако то ситуација не допушта: вјерна љуба (а она је невјерна), црни Арапин и „грло бијело“ („Марко Краљевић и 12 Арапа“); код Хомера: Нестор, дању, диже руке ка „звјезданом небу“.

И у свакодневном говору: добар дан, лаку ноћ, срећан пут.

Еуфемизам (гр. ублажавање, означавање зле ствари блажом ријечи): у најширем смислу, ублажавање значења ријечи ако је оно опасно или непристојно.

Умјесто ријечи са неугодном, непристојном или опасном конотацијом употребљавају се ријечи пријатније, безопасније конотације, а исте денотације.

„Претјерујеш“ умјесто „лажеш“, „весео“ умјесто „пијан“.

Поријекло еуфемизма је у вјеровању да су ознака и означено повезани. Ријечи које су уливале магијски страх замјењивале су се другима које се нису сматрале опаснима, а означавале су исто. „Непоменица“ – „змија“.

Грчки језик је за Сотону узео diabolos (клеветник), и од те ријечи су се развили у модерним језицима називи: фр. diable, шп. diablo, ен. devil, итал. diavolo, срп. ђаво. Али, у тим језицима се изгубио еуфемистички смисао, па су се појавили нови еуфемизми: рогати, нечастиви, у неким крајевима чак: часни.

Такве табу ријечи које се не смију изговарати могу бити резултат друштвене конвенције (рецимо, забрана израза који означавају физиолошке потребе и функције тијела).

Некад се користи страна ријеч која онда има еуфемистички призвук: дегутантно, проститутка. (Претјерано коришћење страних израза може бити знак малограђанштине: Стеријина „Покондирена тиква“ – у наслову је метафора.)

Користи се и за непожељне појаве у друштву: „мјера финансијске консолидације“ (смањење плате), преузимање одговорности (самовољно одлучивање), интервенција (бомбардовање) и сл.

Иронија (гр. претварање): ријечима се даје супротно значење од дословног.

„Витез“ или „јуначина“ за кукавицу.

Има различите облике, од доброћудне шале: „Лијепо ли ова сабља чита“ (Његош), до **сарказма** (јака, заједљива, немилосрдна, злонамјерна иронија): „Чекај, крсту, докле с неба / ноћ вечерас падне тиха / печења ћу мјеште хљеба“ – Самил-ага ће пећи заробљенике (И. Мажуранић). Марко Краљевић сестри Леке капетана: „Бирај саде, Росанда ђевојко! / Бирај саде, кога тебе драго“.

Контекст (околности у којима се говорник служи иронијом), познавање правога стања и тон којим се суд изриче допуштају да се схвати право значење.

Честа у свакодневном говору: „Наравно, тако ће се све ријешити“ (ништа се неће ријешити); „Добар си ми ти пријатељ!“.

Посебан тон се у говору истиче наглашавање, мимиком, гестом; у писању некад може и стављањем наводника.

Може се догодити, и у томе је тешкоћа ироније, да слушалац изречени суд не схвати иронички него дословно.

Снажни ефекти постижу се када иронију разумију сви сем онај коме је упућена. Тада је његов положај посебно комичан.

Давид Штрбац у Кочићевом „Јазавцу пред судом“: „О, добре царевине, крст јој љубим“; судији: „главати господине“; „укопација“.

Психолошки, иронија потиче од осјећања немоћи које се компензира потребом за критиком, или од надмоћи која води духовитом поигравању људима и односима.

Сократовска иронија, у средишту мајеутике: Сократ се представља безначајнијим него што јесте („Знам да ништа не знам“).

Иронија судбине, драмска иронија, романтичарска иронија.

Симбол (гр. знак): Конкретан предмет који упућује на неки апстрактан појам или групу појмова.

Првобитно – документ, знак за распознавање. Касније схватан као предмет који упућује на нешто узвишено, божанско. Религијски култ највећим дијелом почива на симболима.

Ту је важно присно јединство појавности и идејности.

Дјеловање књижевности је симболичко: једним ограниченим текстом даје модел неограниченог свијета.

Устаљени знак којим се означава идеја, идеологија, нација, занимање, производ, активност и сл. јесте **амблем**. Крст – симбол хришћанства, полумјесец – ислама, голуб – мира, срп и чекић – комунизма, заставе, грбови, знакови фирми и робних марака.

Косовка девојка – симбол судбине српског народа након Косовског боја. Бодлеров албатрос је дат као симбол пјесника. Симболика Проклете авлије.

Симбол се разликује од алегорије: алегорија упућује на тачно одређену појавност, а симбол има неодређеност, ширину, важан је наговјештај.

Код симбола је појавност сама већ израз идејности.

Крајем XIX в. симболизам – истиче значај симбола који треба да буде стваран, сугестиван.

Алузија (лат. *allusio* – говорење о једној ствари док се мисли на другу): подсјећа се на неки познати догађај, текст, лик или ситуацију.

„Коцка је бачена“; „Зар и ти, сине Бруте“; „Кисело је грожђе“; Пирова побједа; Дан Д; борба са вјетрењачама.

Често у књижевности алузија усмјерава асоцијације према другом тексту или миту. Митолошке алузије честе су у античкој и класицистичкој књижевности, библијске у средњовјековној.

Андрић, *Ex Ponto*, „Бифе 'Титаник'“, Црњански, *Лирика Итаке*, Џојс, *Уликс*.

Алузије су честе у савременој књижевности.

Нпр. код Киша, за један лик: „умало није умро као Чеховљев чиновник“.

Да би алузија успјела, мора бити познато основно значење.

Инсинуација: наговјештава се неко иронично значење ријечима које би у том погледу могле бити неутралне.

„Вечера је била одлична, могао бих поново да почнем“ – недовољно гостољубивој домаћици.

„Министри обично трају дотле док се не нађу гори да их замијене“; „Ко је сад директор, Курта или Мурта?“ (истовремено и алузија на познати фразеологизам). „Фирма (производ, новинар, медиј, странка) којој се може вјеровати“ (сугерише се: другима се не може вјеровати).

Честа у сатиричним текстовима.

Парадокс (гр. неочекиван, необичан): казује се наизглед у себи нелогична, али у ствари дубока мисао.

„Знам да ништа не знам“ (Сократ); „Једина статика језика је његова динамика“ (А. Белић); Андрић, *Госпођица*: „Греје је и она лопатица угља коју није потрошила“; „Нисам толико богат да бих куповао јефтине ствари“ (енглеска пословица); „Има ли разлике међу атеистима? Има, и то великих. Није свеједно које је вере бог у кога не верујемо“ (Д. Радовић).

Привидна противрјечност, налазимо је и у црном хумору.

Оксиморон (гр. *oksis* – оштар, *moros* – луд, глуп; оштроумна лудост – име је примјер те фигуре): спајањем ријечи супротног или уочљиво различитог значења гради се нови смисао.

„Горка сласт љубави“, „живи леш“, *Цвеће зла* (Бодлер); *Зимско љетовање* (Десница).
Логички, то је *contradictio in adjecto* – противрјечност у придодатом.
Синестезија је облик психолошког оксиморона.

Хипербола (гр. претјеривање); преувеличавају се особине предмета, интензитет радње или осјећања.

„Сви ми да се у со прометнемо / не би Турком ручка осолили“ („Комади од различнијех Косовскијех пјесама“).

У свакидашњем говору: „полудјећу од буке“, „цркнуће од бијеса“, „умрли су од смијеха“; „мањи је од макова зрна“; „дали су последњи атом снаге“.

„И кад нам мушке узмете животе / гробови наши бориће се с вама“ (А. Шантић).

Хиперболичан стил се ту јавља као патетично (патос: повишено, узбуђено стање духа у присуству изузетних појава или пред значајним одлукама; отуд патетично или патетика за снажна осјећања). Такав стил је пожељан у трагедији, али на неодговарајућем мјесту може се претворити у супротност. Комика некад почива на хиперболи. Ефекат карикатуре почива на издвајању и преувеличавању неке особине.

У пародији, у гротески.

Литота (гр. једноставност, умањивање, поједностављање): слабљење, ублажавање израза са циљем да се постигне појачан обрнути утисак.

„Нисам сасвим лаик, помало се разумијем у то“ (изврстан сам стручњак); „Живи у невеликом стану“ (изузетно малом); „није лош филм“ (одличан је).

Супротна хиперболи, али са истим ефектом.

Слична еуфемизму, али се разликује по томе што се израз само привидно ослабљује.

Перифраза (гр. описивање, описно казивање): умјесто правога имена за неки појам, радњу, особину, стање казује се описно. То је индиректно говорење.

„Ромула вечни град“ – Рим (В. Илић); „бескрајни плави круг“ – небо (М. Црњански); „Гер се ласно растадоше с сунцем (умријеше) / заточници мријет навикнути (храбри)“ (И. Мажуранић).

И еуфемистички израз може бити у облику перифразе: „отишао Богу на истину“, „комотно се односи према чињеницама“ (лаже).

Елемент је патетичног стила, говорништва.

Елипса (гр. изостављање): изостављају се дјелови реченице, а употребљавају се оне на којима је логичко и емоционално тежиште. Изостављени дјелови могу се реконструисати на основу контекста.

Честа у свакодневном говору, због економичности и емоционалне обојености; у публицистичком стилу, нарочито у насловима; у пословицама, гномским изразима, афоризмима. Постиге се сажетост, језгровитост.

„Ватра!“, „Што прије, то боље“, „Никшић“ (*Молим Вас, дајте ми карту до Никшића.); „Преко прече, наоколо ближе“.

Радо је користе пјесници:

Корак их
повазда у лов.

Лове,
а уловљени.

Замку то запиње рука,
нога у замци.

С вечери, туго,
ко коме плен?

(М. Настасијевић)

Таутологија (гр. понављање, изнова речено): удвајање већ реченог, гомилање ријечи сличног значења.

„Пођем, клецнем идем, застајавам“ (Ј. Ј. Змај).

Није сувишно, продужава се перцепција.

„Што је много, много је“.

„Ја сам онај који јесам“ (каже Бог у *Библији*).

Може да склизне у грешку – **плеоназам** (гр. сувишак, преобиље): употреба ријечи сувишних за смисао текста.

„Ја, лично, мислим“ (мислим); „вршити поправку“ (поправити); „оно што желим да кажем јесте“; „обављати послове припреме“ (припремати); „изаћи напоље“, „сићи доље“, „попети се горе“, „често пута“, „како и на који начин“.

Ако је свјесно употребљен, онда се ради о стилској фигури којом се нешто наглашава.

„И бити слаб и немоћан / и сам без игдје икога“ (Т. Ујевић).

Градација (лат. *gradatio* – степеновање): изрази се нижу по јачини.

„Јест слободно, млађано Бугарче! (...) Јест слободно, моје драго д'јете (...) Јест слободно, мој рођени синко“ („Женидба Душанова“).

Ако иде од најслабијег ка најјачем – климакс.

Супротно – антиклимакс: лети, трчи, храмље, пузи.

Инверзија (лат. обртање): промјена уобичајеног реда ријечи.

(Не ради се о правилном, него о уобичајеном редослиједу.)

Син Божји, *На Дрини ћуприја*, „до Призрена, града бијелога“ („Урош и Мрњавчевићи“).

Може бити инверзија реченица: „Ако тамо куд напријед немам, / ни назад се немам куд вратити“ („Три сужња“).

Парентеза (гр. уметање): реченица се прекида тиме што се умеће ријеч, фраза или реченица.

„У неколико махова осетио сам потребу да викнем пред свима (иако се за вечером не сме говорити)“ (И. Андрић).

Сродна њој је хистерологија.

Хистерологија или **хистерон-протерон** (гр. доцније-раније): каже се најприје оно што се догађа касније, па онда оно што је претходно.

Оно што се умеће није само допуна, него логички и хронолошки долази иза, а не у средини реченице.

Посљедњи стихови „Бановић Страхиње“:

Не дам вашу сестру похарчити,	Логички ред:
Без вас бих је могао стопити,	1
Ал' ћу стопит' сву тазбину моју	3
Немам с киме ладно пити вино;	4
Но сам љуби мојој поклонио.	2

„Многа, буле ваше, кукајући / за мном црна клувка размотале“ – многа се односи на клувка (Његош); „носи десну у лијевој руку“ (народна епика).

Апострофа (гр. окретање од нечега): обраћање мртвим стварима и личностима, појмовима, одсутним личностима као живим и присутним.

„Наша мила Боко“ (А. Шантић).

У антици – фигура у којој је говорник прекидао обраћање публици и ословљавао махом одсутну личност, богове или појаве о којима говори. Честа у говорништву, на суду, политичким скуповима, у књижевности.

Особина молитве, оде, елџије. На формалном плану – вокатив, некад праћен узвиком, личноу замјеницом.

У многим пјесмама обраћање драгој.

Кад је обраћање неживом, истовремено је персонификација.

„Срце моје самохрано“ (Л. Костић); „Наш стари доме“ (А. Шантић).

Инвокација (лат. invocatio – призивање): зазивање музе или божанства које је надахнуло пјесника да му помогне да испјева дјело које је започео.

„Гњев ми, богињо певај, Ахилеја, Пелеју сина“ (Хомер). Код Вергилија, Дантеа, Милтона, у Његошевој *Лучи микрокозма*.

Реторско питање: питање на које се не очекује одговор. То је привидно питање, а ради се о наглашеној тврдњи која се формулише као питање ради јаче увјерљивости, изазивања осјећања и сл.

„Ко се боји вука још?“ Смисао питања је такав да је одговор очигледан, то је само преформулисана тврдња.

„Зар вам то нисам више пута објаснио?“ (Објаснио сам вам више пута.)

„О класје моје (...) ко ли ми те штеди, ко ли ми те брани / од гладних птица, моја муко тврда“ (А. Шантић; истовремено апострофа).

Због наглашене афективности једно од најчешћих средстава патетичног стила.

Могуће је, због јаке афективности, збунити слушаоце и навести их да механички реагују, да им се наметну нелогични или бесмислени одговори, супротни од онога што публика мисли да потврђује: „Ми смо јунаци! Има ли икога да се нас боји?“ – сугерише се противрјечан одговор: нема.

Асиндетон (гр. неповезан, без везника): у набрајању се изостављају везници.

Честа у народној поезији:

„Мисли млада [да] нико је не чује / [али] Слушало је момче чобанине / [па] Стријели јој у скуту јабуку“.

Супротан је полисиндетон:

Полисиндетон: понављање истог или различитих везника испред ријечи или реченица.

Некада сам и вас на кољену цупкô,
И доносио вам слатке шећерлеме,
И љубио дуго ваше плаво тјеме,
И чело, и лице невино и љупко. (А. Шантић)

Сретамо је и у прози: „Човек је на њој као на чаробној љуљашци: и земљу прелази, и водом плови, и простором лети, и опет је чврсто и сигурно везан за касабу и своју белу кућу“ (И. Андрић).

Некад се асиндетон и полисиндетон употребљавају упоредо: „Продире кроз камен, земљу, тмине рјечне / Плијене, и носе, и ниште, и бију“ (А. Шантић).

Анафора (гр. понављање): понављање ријечи односно групе ријечи на почетку стиха – у поезији, односно више реченица или реченичних дјелова – у прози.

„Уранила Косовка девојка / уранила рано у недељу“; Његош: „у њ ратује душа са тијелом / у њ ратује море с бреговима / у њ ратује зима и топлина“ итд.

„Видим Верскојлса како се повлачи из Малаге, пешке [...]; видим га како јуриша на бајонет [...]; видим га како се надвикује са анархистима [...]; видим га како слуша [...] предавања [...]; видим га како тресе мртво тело студента [...]; видим га како са прљавим завојем лежи у импровизованој болници [...]; видим га како говори са неком младом болничарком [...]“ (Д. Киш).

Епифора: понављање ријечи или групе ријечи на крају стихова или реченица.

Цар-Мехмеде, турски господару,
Купи војске колико ти драго,
Под Сталаћа кад је теби драго,
Удри Сталаћ како ти је драго,
Ја ти добра не дам ниједнога. („Смрт војводе Пријезде“)

Симплоха (гр. загрљај, сплетање): понављање ријечи или групе ријечи и на почетку и на крају стиха или реченице. То је спој анафоре и епифоре.

Може бити да је љутит Марко
Може бити да је пијан Марко.
(„Сестра Леке Капетана“)

У тамници је глава народа
У тамници је снага народа
У тамници је нада народа (Л. Костић)

Анадиплоза (гр. удвајање): понављање исте ријечи или групе ријечи на крају једног стиха или реченице и на почетку сљедећег стиха односно реченице.

„Уранила рано у недељу / У недељу прије јарка сунца“ („Косовка девојка).

Досљедно спроведена у народној лирској пјесми:

Игличе венче над воду цвета,
над воду цвета, над воду вене,
над воду вене, над воду спада.

У прози, у публицистици, са ефектом инсистирања: „он је храбар човјек, човјек са енергијом, енергијом која плијени“.

Честа у усменој комуникацији, у дијалогу кад се понављају саговорникове ријечи: „Кад испит почиње? Испит почиње у 10.“

Кад се понавља ријеч, више ријечи на крају строфе или уз сваки стих, или ријечи, стих или строфа, добија се **рефрен** или **припјев**.

Ономатопеја (гр. прављење ријечи): гласовно подражавање звукова из природе.

Будући да је то транспозиција неартикулисаних крикова и буке у артикулисани људски говор, она може бити само приближна. Зато остаје неразумљива без познавања значења ријечи (нпр. у неком непознатом језику). За исти звук различити језици имају различите ономатопејске ријечи.

„Весело пуцкара пламен у скромној избици нашој“ (В. Илић); апћиха, мјау, трас, пљус, бум, жамор, фијук, кикот, кукавица, крекетање, блебетање (као и код Грка: barbaros).

„И цврчи, цврчи цврчак на чвору црне смрче“ (В. Назор) – ту дјелују и неоматопејске ријечи (чвор, црна, смрча), јер се њихов гласовни састав умногоме поклапа са ономатопејским.

Еуфонија (гр. eu – добро, phone – звук): милозвучност, благогласје.

Асонанца (лат. assonare – звучати у складу): понављање самогласника.

„Ој додо, ој додоле!“; „С уздахом туге / дуге / убоги моли пук“ (А. Шантић).

Алитерација (лат. alliteratio – нагомилавање): понављање сугласника.

„Пучина плава / спава / прохладни пада мрак“ (А. Шантић); „Слова слави Саве сплете Силуан“.

Етимолошка фигура: иста основа јавља се у субјекту и глаголском предикату или објекту.

Пјевати пјесму, бол боловати, не часити часа. „Лов ловио Мурате везире“ („Лов Марков с Турцима“), „Град градила три брата рођена“ („Зидање Скадра“).

Парономазија (гр. називање по (звучној) сличности): довођење у везу ријечи по звучној сличности.

„Боље гроб него роб“; „хоће и јаре и паре“; „пуковник или покојник“; „Urbi et orbi“ (Свијету и граду – Риму); „што га брани кад га не одбрани?“ (Његош); „шта ме сеца / са месеца“ (Л. Костић).

Амфиболија (гр. двосмисленост): исказ који се може схватити двоструко због наглашавања вишезначности ријечи или израза (полисемије), или због подударача облика ријечи (хомонимије).

„Оде ти, Симане, далеко“, каже ага кад Симан неће више да даје данак (отићи далеко, у значењу – претјерати), на шта овај одговара користећи основно значење: „Могу ја данас да идем куд год хоћу“ (И. Андрић).

Ефектно средство за комику: „боље испасти глуп него из авиона“.

Честа у графитима.

И за сатиричне ефекте: „Прима ли г. министар? [у смислу: прима ли посјетиоце] – Прима, брате, примамо и ми сви [у смислу: примамо мито]“ („Ошишани јеж“).

Ако није намјерна, у питању је грешка, двосмисленост је знак незграпности стила: „појело дијете прасе“, „село воли град“.

Зеугма (гр. спајање, мост): један предикат односи се на два објекта, при чему се предикат користи у два значења, обично у дословном и пренесеном.

„Изгубио је кључ и пријатеља“,

Појам који повезује може бити и именица: „он је љубитељ фудбала и самоће“; „обуо је кожне и смијешне ципеле“.

Граматицка зеугма је кад се истим глаголом повезују именице које се не слажу у роду и броју: „Она је журила на испит, а он на посао“.

Игра ријечима: ријечи се групишу по сродном звуку, било по потпуној, било по дјелимичној хомонимији.

„Већ се лати мача сива, / И заману [замахну] / ал' заману [узалуд]“ (Л. Костић).

„Горе горе горе горе“ (превод: у висинама планине гадније пламте).

Неке досјетке и вицеви заснивају се на игри ријечима: „Два типа су била на послу, један је радио, други ЦД“.